

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De trinitate

Augustinus, Aurelius

[Freiburg im Breisgau], 1494

[Liber XIII]

[urn:nbn:de:bsz:31-313432](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-313432)

Liber

congruens est creatus. Non enim et ipse ideo si ne magistro alba et nigra discernit: quia ista iam nouerat antequam in hac carne crearet. Denique cur de solis rebus intelligibilibus id fieri poterit. ut bene in interrogatus quoscumque respondeat quod ad quoscumque pertinet disciplinam: etiam se eius ignarus est. Cur hoc facere de rebus sensibilibus nullus poterit: nisi quis isto vidit in corpore constitutus: aut eis qui nouerant indicantibus creditur: seu istis: cuiusque seu verbis. Non enim ascendendum est eis qui famulorum per agoram ferunt recordatus fuisse talia non nulla que non fuerat expertus: cum hic alio iam fuisset in corpore et alios nonnullos narrat alij: cuiusmodi aliquid in suis mentibus passos: quas falsas fuisse memorias: quales plerumque exprimur in somnis: quoniam nobis videmur reminisci quasi egerimus aut viderimus quod nec egerimus oino nec vidimus: et eodem modo affectas esse illorum mentes etiam vigilantium instinctu spirituum malignorum: atque fallacium: quibus cura est de reuolutionibus animarum falsam opinionem: ad decipiendos homines firmare vel serere. Et hoc conijci poterit: quia si vere illa recordarentur que hic in alijs antea positi corporibus viderant: multis ac pene omnibus id confingeret: quoniam quidem ut de viuis mortuos: ita de mortuis viuos: tanquam de vigilantibus dormientes: et de dormientibus vigilantes sine cessante fieri suspicant. Si ergo hec est sapientie et scientie recta distinctio: ut ad sapientiam pertinet eternarum rerum cognitio intellectualis: ad sciam vero temporalium rerum cognitio rationalis: quod cui proponendum siue postponendum sit: non est difficile iudicare. Si autem alia est adhibenda discretio qua dinoscantur hec duo: que perculdubio distare apostolus docet dicens: Alij dicitur quidem per spiritum sermo sapientie: alij sermo scientie secundum eundem spiritum. Tamen etiam istorum duorum que nos possumus euidentissima differentia est: quod alia sit intellectualis cognitio eternarum rerum: alia rationalis temporalium: et huic illam proponendam esse ambigit nemo. Relinquentibus itaque nobis ea que exterioris sunt hominibus: et ab eis que communia cum peccatoribus habemus introsum ascendere cupientibus: antequam ad cognitionem rerum intelligibilium atque summarum que semper terne sunt veniremus: temporalium rerum cognitio rationalis occurrit. Etiam in hac igitur inueniamus si possumus aliquam trinitatem: sicut inueniebamus in sensibus corporis: et in his que per eos in animam vel spiritum nostrum imaginabiliter intrauerunt: ut per corporales rebus que corpore foris positas attingimus sensu: inter corporum similitudines haberemus impressas memorie: ex quibus cogitatio formaretur tertia

voluntate utrumque iungente: sicut formabatur foris acies oculorum quam voluntas ut visio fieret adhibeat rei visibili: et utrumque iungebat etiam illi ipsa se admouens tertia. Sed non est hoc coartandum in hunc librum: ut in eo qui sequitur si deus adiuuerit conuenienter possit inquiri: et quod inuentum fuerit explicari.

Explicit liber duodecimus.

Incipiunt capitula libri decimiterti.

- i De gemino rationalis mentis officio quorum unum ad temporalia: aliud pertinet ad eterna.
- ii De fide que licet per corporis sensum mente concepta sit: nihil tamen inuenitur habere eorum.
- iii De voluntate quam et singuli propriam et omnes etiam non indicatam possunt habere communem.
- iiii De beatitudine quam omnes una voluntate expetunt: sed non eadem omnes diffinitione nouerunt.
- v An omnes beati sint qui viuunt ut volunt.
- vi Propriore esse beatitudini voluntatem rectam etiam non adeptam quod cupit: quam prauam etiam si quod concupiuit obrinuit.
- vii Ad veram beatitudinem viam esse per fidem rectam sine qua nulla cuiquam possit fortitudo prodesse.
- viii Perfectam beatitudinem nisi in eterna vita esse non posse.
- ix An eternitatis capax sit humana natura.
- x An alio modo omnipotens deus hominibus eternitati debuerit reformare: quam ut sibi deus filius naturam unam ret humanam.
- xi Qua ratione in sanguine christi iustificentur credentes: et quomodo in hoc sacramento totius sit trinitatis operatio.
- xii Quo merito homo diabolice sit traditus potestati.
- xiii De consilio dei quo ei placuit ut potestas diaboli non potentia: sed iusticia exerceretur.
- xiiii De omnium debito per nihil debent christum soluto.
- xv In qua sit diabolus victus a christo.
- xvi Ad quam utilitatem fidelium renatorum mala que per originale peccatum sunt contracta conuersa sunt.

i. Cor. 12

xvij De his que per incarnationes xpi sunt collata credentibus.

xviii De natiuitate domini ex maria uirginis et spiritu sancto

xix De uerbo caro factum quod est xps iesus et sapientie thesauros in se habeat et scientie.

xx Reminem posse sine fide ad ytram beatitudinem peruenire

Aurelij Augustini episcopi de trinitate liber tredecimus incipit

De gemino rationalis mentis officio. quorum unum ad temporalia. aliud pertinet ad eterna.

Laplin. I.

In libro superiore huius operis duodecimo satis egimus discernere rationalis mentis officium in temporalibus rebus. ubi non sola cognitio. uerum et

actio nostra uersat ab excellentiore eiusdem mentis officio. quod contemplatio eternis rebus impendit ac sola cognitione fruuntur. Quomodo autem fieri potest. ut de scripturis sanctis aliquid interferam. quod facilius possit utriusque dinosci. Euangelium suum iohannes euangelista sic exposuit. In principio erat uerbum. et uerbum erat apud deum. et deus erat uerbum. huius erat in principio apud deum. omnia per ipsum facta sunt. et sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso uita erat. et uita erat lux hominum. et lux in tenebris lucet. et tenebre eam non apprehenderunt. Fuit homo missus a deo cui nomen erat Jobes. hic uenit in testimonium. ut testimonium preberet de lumine. ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux. sed ut testimonium preberet de lumine. Erat lux uera que illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. In mundo erat. et mundus per ipsum factus est. et mundus eum non cognouit. In propria uenit et sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum. dedit eis potestatem filios dei fieri. his qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus neque ex uoluntate carnis neque ex uoluntate uirginis. sed ex deo nati sunt. Et uerbum caro factum est et habitauit in nobis. Et uidimus gloriam eius. gloriam quasi unigeniti a patre. plenam gratie et ueritatis. Hoc totum quod ex euangelio posui. in precedentibus suis partibus habet quod immutabile ac sempiternum est cuius contemplatio nos beatos facit. In consequentibus uero. permixta cum temporalibus commemorant eterna. Ac per hanc aliquam ibi ad scientiam pertinent. aliam ad sapientiam. sicut in libro duodecimo precessit nostra distinctio. Nam in principio erat uerbum. et uerbum erat apud deum. et deus erat uerbum. hoc erat in principio apud deum. Omnia ipsa facta sunt. et sine ipso factum est nihil. quod

factum est in ipso uita erat. et uita erat lux hominum. et lux in tenebris lucet. et tenebre eam non comprehenderunt. Quomodo autem uita requiritur et intellectuali mente cernendum est. Quia in re quod magis quod profecerit. tanto fiet sine dubitatione sapientior. sed propter id quod ait. Lux lucet in tenebris. et tenebre eam non apprehenderunt. fide utriusque opus erat quod credere quod non uideretur. Tenebras quippe intelligi uoluit auersa ab huius luce eamque minus idonea prout corda mortalium. propter quod adiungit et dicit. Fuit homo missus a deo cui nomen erat iohannes. hic uenit in testimonium ut testimonium preberet de lumine ut omnes crederent per illum. Hoc iam temporaliter gestum est. et ad sciam pertinet que cognitione historica continetur. Hominem autem iohannem in phantasia cogitamus que de humane nature noticia impressa est nostre memorie. Et hoc eodem modo cogitatur. siue qui ista non credit siue qui credunt. Utriusque enim notum est quid sit homo cuius exterioris partem. id est corpus per corporis lumina didicerunt. Interioris uero. id est animam in seipsis. quod et ipsi homines sunt. et per humanam uersationem cognitam tenent. ut possint cogitare quod dicitur. Fuit homo cui nomen erat iohannes. quia et nomina sciunt loquendo et audiendo. Quod autem ibi est. missus a deo. fide tenent qui tenent. Et qui fide non tenent. aut dubitatione ambigunt. aut infidelitate derident. Utriusque tamen si non sunt ex numero nimis insipientium. qui dicunt in corde suo. non est deus. hec audientes uerba utriusque cogitatur. et quod sit deus. et quod sit mitti a deo nisi si sic res se habent certe sicut ualent. Fide porro ipsam quam uidet quis in corde suo si credit. uel non esse si non credit. aliter nouimus. non sicut corpora que uidemus oculis corporeis et per ipsorum imagines quas memoria tenemus. etiam absentia cogitamus. nec sicut ea que non uidimus et ex his que uidimus cogitatione utriusque formamus et memorie commendamus. quo recurramus cum uoluerimus. ut illic ea uel potius qualescunque imagines eorum quas ibi fiximus similiter recordatione cernamus. Hec sicut hominem uiuum cuius animam etiam si non uidemus ex nostra conuicimus. et ex motibus corporibus hominem uiuum sicut uidentem didicimus intuemur etiam cogitando. Non sic uel fides in corde est que est ab eo cuius est. sed eam tenet certissima scia. clamatque scia. Cum itaque propterea crede iubeamur. quod id quod crede iubeamur uide non possumus. ipsa tamen fide quam in nobis uidemus in nobis. quod et rex absentium presens est fides. et rex que foris sunt intus est fides. et rex que non uidentur uidetur fides. et ipsa tamen temporaliter

Ubi. 3.

Ps. 52.

Job. 1.

Ubi. 3.

liter sit in cordibus hoim. Et si ex infidelibus fideles sunt: perit ab eis. Aliquid autem et rebus falsis accommodat fides: loquimur enim sic ut dicamus habita est ei fides et decepit. Qualis fides: si tamen et ipsa dicenda est fides: non culpabilis de cordibus perit: quoniam ea inueterata veritas perlit: optabilis autem rebus verax in eisdem res fides transit. Non enim dicendum est perit: quoniam ea que credebantur videtur. Nunquid enim adhuc fides dicenda est cuius diffinita sit in epistola ad hebraeos: dictumque sit ea esse coniunctionem rebus que non videntur. Deinde quod sequitur. Hic venit in testimonium: ut testimonium preberet de lumine ut oes crederentur illi: actio ut dixi temporalis est. Temporaliter enim testimonium prebetur etiam de re sempiterna quod est intelligibile lumen. De quo ut testimonium preberet venit iohannes qui non erat lux: sed ut testimonium preberet de lumine. Adiungit enim. Erat lux vera que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: in mundo erat: et mundus per ipsum factus est: et mundus eum non agnouit. In propria venit et sui eum non receperunt. Hec verba omnia que latinam linguam sciunt ex rebus intelligunt que nouerunt. Quare aliqui nobis innotuerunt per corporis sensus sicut homo: sicut ipse mundus: cuius tam evidentem magnitudinem cernimus: sicut eorundem verborum sonus. Nam et auditus sensus est corporis. Aliqui autem per animi rationem sicut id quod dictum est. Et sui eum non receperunt. Intelligit enim: non in eum crediderunt. Quod quid sit: nullo corporis sensu: sed animi ratione cognouimus. Verborum etiam verborum non solum sonos sed significaciones primam per corporis sensum: primam per animi rationem didicimus: nec ea verba nunc primam audiuimus sed que iam audieramus. Et non solum ipsa: verum etiam que significarent cognita memoria tenebamus: et hagnouimus. Hoc enim nomen dissillabum cum dicitur mundus: quoniam sonus est: res vti que corporalis per corpus innotuit: in paucis: sed etiam quod significat per corpus innotuit: in paucis carnis. Abundus quippe in quatuor notus est: videnti bus notus est. Ad hoc verbum quatuor sillabarum quod est crediderunt: sono suo quoniam corpus est: per aurem carnis illabit. Quod autem significat: nullo corporis sensu sed animi ratione cognoscitur. Nisi enim quid sit crediderunt per animam nossemus: non intelligeremus quod non fecerint illi: de quo dictum est. Et sui eum non receperunt. Sonus huius verbi forissecus instrépit auribus corporis: et attingit sensum que vocatur auditus. Species que hominis et in nobis ipsis nota est: et forissecus in alijs ad est corporis sensibus oculis cum videtur: auribus cum auditur: tactui cum tenetur et tangitur. Habet etiam in memoria nostra imaginem suam in corporalem quidem: sed corpori simile. Abundi de-

Heb. ii.
Job. i.

Ubi. s.

Ubi. s.

Ubi. s.

niq; ipius mirabilis pulchritudo forissecus presto est: et aspectibus nostris et ei sensui que dicitur tactus si quod eius attingimus. Habet etiam in memoria nostra imaginem suam: ad quam recurrimus: cum cuius vel septi parietibus vel etiam in tenebris cogitamus. Sed de his imaginibus rerum corporaliu in corporalibus que habentibus tamen similitudines corporum: et ad vitam exterioris hominis pertinentibus: iam satis in undecimo libro locuti sumus. Nunc autem agimus de homine interiore et eius scia: ea que rebus est temporalis et mutabilis: in cuius intentione cum assumimus aliquid: etiam de rebus ad exteriori hominem pertinentibus: ad hoc assumendum est ut aliquid inde doceatur quod rationalem adiungit scientiam. Ac per hoc rebus quas cōnes cum aiantibus irrationalibus habemus: rationalis usus ad interiori hominis pertinet: nec recte dici potest cum irrationalibus aiantibus cum nobis esse communem.

De fide que licet per corporis sensum mente concepta sit: nihil tamen inuenitur habere corporis.

Capitulum. II.

Fides vero de qua in hoc libro aliqui diutius disputare certa dispositio sine ratione compellimur: quam quibus sit fideles vocant: qui non habent infideles: sicut hi que venient in propria dei filium non receperunt: que sensus ex auditu in nobis facta sit. Non tamen ad eum sensum corporis pertinet que appellatur auditus: quoniam non est sanus: nec ad oculos huius carnis: quoniam non est color: aut corporis forma: nec ad eum que dicitur tactus: quoniam corporis forme nihil habet: nec ad ullum sensum corporis: quoniam cordis res ista non corporis: nec fortis est a nobis: sed in intimis nostris nec eam quisquam hominum videt in alio: sed unusquisque in semetipso. Denique potest et simulatione confingi: et putari esse in quo non est. Si iam igitur quisque fidem apud seipsum videt: in altero autem credit esse eam non videt: et tanto firmitus credit: quanto fructus eius magis nouit que operari solet fides per dilectionem. Nobis omnibus de quibus euangelista subiungit et dicit. Quotquot receperunt eum: dedit eis potestatem filios dei fieri: his qui credunt in nomine eius: que non ex sanguinibus: neque ex voluntate carnis: neque ex voluntate viri: sed ex deo nati sunt. Fides ista communis est: non sicut aliqua corporis forma communis est ad videndum omnium oculis quibus presto est. (Ex ipsa quippe per omnia cernentium quodammodo infor- mat aspectus) sed sicut dici potest omnibus hominibus esse facies humana communis. Nam hoc ita dicitur: ut tamen singuli suas habeant. Ex vna sane doctrina impressam fidem credentium cordibus singulorum qui hoc idem credunt verissime di-

Job. i.

Ibidem.

cinus. Sed aliud sunt ea que creduntur. aliud fides qua creditur. Illa quippe in rebus sunt que vel esse vel fuisse vel futura esse dicuntur. Hanc rem in alio creditis est: ei tamen conspicua cuius est quis sit et in alijs non ipsa sed filis. Non enim numero est una: sed genere. propter similitudinem tamen et nullam diuisitatem magis unam dicimus esse quam multas. Nam et duos homines simillimos cum videmus: unam faciem dicimus: et miramur ambo. Facilius itaque dicitur multas animas fuisse singulas vitiosas sicut gula: de quibus legimus in actibus apostolorum. Quis fuerit anima una: quod ubi dixit apostolus. Una fides: tot eas audet quisque dicere quod fideles. Et tamen qui dicitur. O mulier magna est fides tua et alteri. Adhuc fidei quare dubitasti: suam cuius esse significat. Sed ita dicit eadem credentium fides una: quemadmodum eadem voluntium voluntas una: cum et in ipsis quod hoc idem volunt sua voluntas sic cuius conspicua: alterius aut lateat. Quis idem velit. Et si aliquibus signis sese indicet: creditur potius quam videtur. Unusquisque autem sui animi conscius non credit vitiosus hanc esse suam: sed plangit quidem voluntatem. De voluntate quam singuli propria et omnes etiam non indicatam prout habet eodem. Ca. III.

Et quedam sane eiusdem nature vitia et uentis et ratione vitiositas tanta conspiratio: ut cum lateat alterum quid alter velit: nonnulli tamen sint voluntates omnium etiam singulis note. Et cum quisque homo nesciat quid homo alius unus velit: in quibusdam rebus possit scire quid omnes velint. Et hoc illa cuiusdam mimi facerissima predicat veritas. Qui cum se permisisset in theatro quod in animo haberent et quid vellent: omnes: alijs ludis esse dicitur: atque ad diem constitutum ingenti expectatione maior: multitudo confluxerit: suspensis et silentibus omnibus dixisse prohibetur. Tale vultus emere: et care vendere. In quo dicto leuissimi scenici omnes tamen conscientias inuenerunt suas: eorum vera autem oculos omnium constituta: et tamen improuisa dicenti admirabili fauore plauserunt. Cur autem tam magna expectatio facta est illo permittente omnium voluntatem se esse dicitur: nisi quia latent hominum aliorum hominum voluntates: sed nunquam ista latuit istis: Nunquam queque latet. Qua tamen causa nisi quod si quedam que non inconuenienter in alijs de se quisque cogitat: copatiente vel spirante vitio seu natura: Sed aliud est videre voluntatem suam: aliud (quis certissima plectura) cogitare alienam. Nam perditam romanam certum habeo in rebus humanis que constantinopolim: cum romam viderim: oculis meis: de illa vero nihil nouerim

nisi quod alijs testibus credidi. Et minus quidem ille vel seipsum ita uedo: vel alios quam experiendo: velle emere: et care vendere: omnibus id credidit esse commune. Sed quoniam reuera vitium est: potest quod adipisci eiusmodi: vel alicuius alterius vitium quod huic contra primum est incurere pestilentiam que huic resistat et vincat. Nam scio ipse hominem cum venalis codex ei fuisset oblatum: precibus eius ignarus et ideo quiddam exiguum poscerem cerneret venditor: iustum precium quod multo amplius erat: nec opinanti de disse. Quid si etiam sit quisque nequicia tanta possessus: ut vult vendat que dimiserunt parentes: et caro emat que presumat libidines: Non est ut opinor: incredibilis ista luxuries. Et si querant tales repiantur: aut etiam non quesiti fortassis occurrant: qui nequicia maiore quam theatra propositi vel pronuntiationi theatrae insultent: magno precio stupra emendo: paruo autem rura vendendo. Largitionis etiam gratia nouimus quosdam emisse frumenta carius: et vilius vendidisse suis ciuibus. Illud etiam quod veterum poeta dixit. Ennius: omnes mortales sese laudari exoptant: profecto et de seipso et de his quos expertus fuerat coniecit in alijs: et videtur pronunciasse hominum omnium voluntates. Denique si et minus ille dixisset: laudari omnes vultis: nemo vult vituperari: sicut quod esset omnium voluntatis dixisset videt. Sunt tamen qui vitia sua oderint et in quibus sibi displicent ipsi: nec ab alijs se laudari velint: gratiasque agant obiurgantium beniuolentie: cum id vituperantur ut corrigantur. At si dixisset: omnes beati esse vultis: miserum esse non vultis: dixisset aliquid quod nullus in sua non agnosceret voluntate. Quicquid enim aliud quisque latenter velit: ab hac voluntate que omnibus hominibus satis nota est: non recedit.

De beatitudine quam omnes una voluntate expetunt: sed non eadem omnes definitione nouerunt. Capitulum III.

Primum est autem cum capessende atque retinende beatitudinis voluntas una sit omnium unde tanta existat de ipsa beatitudine rursus varietas atque diuersitas voluntatum. Non quod aliquis eam nolit: sed quod non omnes eam noverit. Si enim omnes eam nosset: non ab alijs putaret esse in virtute aut alijs in corpore voluptate: alijs in virtute et alijs atque alijs: alibi atque alibi. Et enim eos queque res maxime delectant: ita in ea constituerunt vitam beatam. Quod igitur feruentissime amant omnes: quod non omnes sciunt: quod potest amare quod nescit: Sicut iam de hac re in libris superioribus disputavi. Cur ergo beatitudo amat ab omnibus: nec tamen scitur ab omnibus? An forte sci

Act. 4
Eph. 4
Adar. 15
Ibid. 14

Liber

unt oēs ipa q̄ sit: nō oēs sciūt vbi sit: et inde cōtentio est. Quasi vero de aliq̄ mūdi hui⁹ agat loco: vbi debeat quisq̄ velle viuere: q̄ vult beate viuere: ac nō ita q̄rat vbi sit beatitudo sicut q̄rat q̄ sit. Nam vtiq̄ si in corpis voluptate est: ille beatus est: qui fruif corpis voluptate. Si in virtute ai ille qui hac fruif. Si in vtraq̄: ille q̄ fruif vtraq̄. Lū itaq̄ ali⁹ dicit: beate viuere est voluptate corpis fruif. Alius aut beate viuere est virtute animi fruif: nō ne aut ambo nesciūt q̄ sit beata vita: aut non ambo sciūt. Quō ḡ amat eā si nemo pōt amare qd̄ nescit. An forte falsum est qd̄ p̄ verissimo certissimoq̄ posuim⁹: beate viuere oēs homines velle? Si ei beate viuere est (vbi gratia) fm̄ animi virtutē quō beate viuere vult: q̄ hoc nō vult. Nōne veri⁹ dixerimus: hō iste non vult beate viuere: q̄ nō vult fm̄ virtutē viuere: qd̄ soluz est viuere? Nō igit oēs beate viuere volunt imo pauci h̄ volūt: si nō est beate viuere nisi fm̄ virtutē animi viuere: qd̄ multi nō vult. ita ne falsuz erit. Tū nec ip̄s academicis cum oīa dubia sint: academicus ille cicero dubitauit: q̄ cum veller in hortēso dialogo ab aliq̄ re certa d̄ q̄ null⁹ ambigeret sumē sue disputatiōis exordiu. Beati certe m̄t oēs esse volum⁹: absit vt h̄ sim esse dicam⁹. Quid igit: an dicenduz est etiā si nihil sit aliud b̄tē viuere: q̄ fm̄ virtutem animi viuere: tū q̄ h̄ nō vult: beate vult viuere? Nimis quidē h̄ videt absurdū. Tale ē etiā ac si dicam⁹: Et q̄ nō vult beate viuere: b̄tē vult viuere. Istā repugnantiā q̄s audiat: q̄s ferat et tū ad hāc protrudit necessitas. Si et oēs b̄tē velle viuere verū est: et non oēs sic volunt viuere: q̄ modo solum viuunt beate: verum est.

An oēs b̄tē sint q̄ viuūt vt volūt. La. V.
A forte illud est qd̄ nos ab his angustijs possit eruere: vt quoniam diximus ibi quosq̄ posuisse beatam vitam qd̄ eōs maxime delectauit: vt voluptas epicuri: virtus zenonem: sic aliū aliquid aliud nihil dicamus esse beate viuere: nisi viuere fm̄ delectationē suam: et ideo falsum nō eēt: qm̄ oēs beate viuere velint: q̄ omnes ita volūt: vt quēq̄ delectat. Nam et h̄ populo si p̄nunciatum esset in theatro: omnes id in suis volūtatibus inuenirent. Sed hoc q̄ cicero cum si bi ex aduerso p̄posuisset: ita redarguit: vt q̄ hoc sentiant: erubescant. Aut em̄. Ecce autē non philosophi quidem: sed prompti tamen ad disputandum: omnes aiunt esse beatos: q̄ viuant vt ip̄i velint: hoc est qd̄ nos diximus: vt quosq̄ delectat. Sed mox ille subiecit: falsum id quidem. Telle em̄ quod non deceat:

idipm̄ miserimum est. Rectam miserum est non adipisci qd̄ velis: q̄ adipisci velle qd̄ non oporteat: p̄chrisissime omnino atq̄ verissime. Quis nanq̄ ita sit mente cecus: et ab omni luce decoris alienus: ac tenebris dedecoris inuolutus: vt eum qui nequiter viuunt acturpif et nullo prohibente: nullo vlciscēte: et nullo saltem reprehendere audente: insuper et laudatibus plurimis quoniam sicut ait scriptura diuina: Laudatur peccator: in desiderijs anie sue: et qui iniqua gerit: benedicuntur implet omnes suas facinorosissimas: et flagitiosissimas voluntates: ideo beatum dicat: quia viuunt vt vult: cum profecto quis et sic miser est: minus tamen esset si nihil eorum que perperam voluisset habere potuisset: mala em̄ voluntate vel sola quisq̄ miser efficitur: sed miserior potestate: quia desiderium male volūtatis implentur. Quapropter quoniam verum est q̄ omnes homines esse beati velint: idq̄ vnum ardentissimo amore appetant: et p̄pter hoc cetera quecunq̄ appetunt: nec quisq̄ pōt amare qd̄ oīno quid vel quale sit nescit: nec pōt nescire qd̄ sit qd̄ velle se scit: sequit: vt oēs beatam vitam sciant. Omnes aut beati habent quod volunt: quis nō omnes q̄ habent qd̄ volunt cōtinuo sint beati. Cōtinuo aut miseri qui vt nō habent qd̄ volunt: vel id habent qd̄ nō recte volunt. Beatus igitur non est nisi q̄ et habet omnia que vult: et nihil vult male.

P̄uorem esse beatitudini voluntatem rectam etiam non adeptam quod cupit q̄ prauam etiam si quod concupiuit obtinuit.

Capitulum VI.

Utm̄ ergo ex his duobus beata vita constet: atq̄ omnibus nota: omnibus cara sit: quid putemus esse cause: cur horum duorum quando vtrūq̄ nō possunt magis eligant homines: vt omnia que volunt habeant: q̄ vt omnia bene velint etiā si non habeant. An ipa est prauitas generis humani: cum eos non lateat: nec illum beatum esse qui quod vult non habet: nec illum q̄ qd̄ male vult habet: sed illū qui et habet quecunq̄ vult bona: et nulla vult mala: ex his duobus quibus beata vita pficitur qm̄ vtrūq̄ non datur: id eligatur potius. vnde magis a beata vita receditur. Longius quippe ab illa est qui quisq̄ adipiscitur male concupita: q̄ qui non adipiscitur: concupita: cum potius eligi debuisset voluntas bona atq̄ p̄poni: etiam non adepta que appetit. Propinquat enim beatorum: qui bene vult quecunq̄ vult: et que adeptus cum fuerit beatus erit. Et vtiq̄ nō

Ps. 9.

mala sed bona beatū faciunt: quā faciunt quā bonorū habent aliquid iam: id quod non potest estimandum: eamque ipsam scilicet voluntatem bonā qui de bonis quorū capax est humana natura: non de vilius mali perpetracione vel ad eptione gaudere desiderat: et bona qualia in hac misera vita esse possunt: prudenti: temperanti: fortiti: et iusta mente sectat: et quā dā assequitur ut etiā in malis sit bonus: et finit malis omnibus atque impletis bonis omnibus sit beatus.

Ad veram beatitudinem viam esse per se dem rectam sine qua nulla possit cuius fortitudo prodesse.

La. VII

Lp hoc in ista mortali vita erroribus erūnisque plenissima: precipue fides est necessaria: qua in deū credis. Non enim quecumque bona: maximeque illa quibus quisque sit bonus: et illa quibus fiet beatus. Quā nisi a deo in hominē veniant: et hominē accedant inueniri potest. Cū autem ex hac vita ab eo quod in his miseris fidelis et bonus est ventū fuerit ad beatā: tunc erit vere quod nunc esse nullo modo potest: ut sic homo viuat: quā vult. Non enim vult male viuere in illa felicitate: aut vult aliquid quod deierit: aut deierit quod voluerit. Quicquid amabiliter adierit: nec desiderabit quod non adierit: offe quod ibi erit: bonū erit: et summus deus summum bonū erit: atque fruendum amantibus prebito erit: et quod est omnino beatissimum ita semper fore certū erit. Hunc vero fecerunt quidam sibi philosophi sicut eorum cuiusque placuit vitas beatas suas: ut quasi propria virtute possent: quod communi mortalium conditione non poterant: sic scilicet viuere ut vellent. Sentiēbant enim aliter beatum esse neminem posse nisi habendo quod vellent: et nihil patiēdo quod nollet. Quis autem non qualēcumque vitam qua delectatur (et ideo beatā vocat) vellent sic esse in sua potestate ut eam possent habere perpetuam: et tamen quis ita est: quis vult pati molestias quas fortiter toleret: quis eas velit possitque tolerare si patitur? Quis velit in tormentis viuere: etiā qui potest in eis patientiā tenendo iusticiam laudabiliter viuere? Transitura cogitauerunt hec mala quae ea protulerunt vel cupiendo habere: vel timēdo amittere quod amabant: siue nequiter siue laudabiliter. Nam multi per transitoria mala: ad mansura fortiter tenderunt. Qui perfecto spe beati sunt: etiā cum sunt in transitorijs malis: proque ad bona non transitoria perueniunt. Sed qui sic spe beatus est: non dū beatus est. Expectat namque patientiā beatitudinem quā non dū tener. Qui vero sine vlla spe tali: sine vlla tali mercede cruciat

quālibet adhibeat tolerantia: non est beatus veraciter: si miser fortiter. Neque enim propter rea miser non est: quia miserior esset: et si impatienter miseriā sustineret. Porro si ista non patitur que nollet pati in suo corpore: nec tunc quidem beatus huiusmodi est: quā non viuat et vult. Ut enim alia omittat que corpore illo ad animi pertinent offensiones: sine quibus viuere velimus et sunt innumerabilia: vellet utique si posset ita saluum et in colume habere corpus: et nullas ex eo pati molestias: ut id haberet in praesente: aut in ipsius incorruptione corporis: quod quod non habet: ac pender in incerto: perfecto non viuat ut vult. Quis enim per fortitudinem sit paratus excipere et equo ferre animo quicquid aduersitatis acciderit: mauult tamen ut non accidat: et si possit facit: atque ita paratus est in vtriusque ut quā in ipso est alterū optet: alter viter: et si quod vitat incurrerit: ideo volens ferat: quia fieri non potuit quod volebat. Nec opprimat ergo: sustinet: sed premi nollet. Quomodo ergo viuat et vult: an quia volens fortis est ad ferenda quae nollet illata? Ideo igitur id vult quod potest: quā quod vult non potest. Hec est tota (vtriusque ridenda: an potest miseranda) superbiorum beatitudo mortalium: gloriantium se viuere ut volunt: quia volentes patienter ferunt que accidere sibi nolunt. Hoc enim aiunt quod sapienter dixit Terentius.

Terenti
andria

Quā non potest id fieri quod vis: id velis quod possis. Comode huiusmodi dicitur esse quod negat. Sed illi est datus misero: ne esset miserior. Beato autem (quales se esse omnes volunt) non recte nec vere dicitur: non potest fieri quod vis. Si enim beatus est: quicquid vult fieri potest: quod non vult quod fieri non potest. Sed non est mortalitatis huiusmodi vita: nec erit nisi quā et immortalitas erit: quae si nullo modo dari homini posset frustra est beatitudo quae crederetur: quae sine immortalitate non potest esse.

Perfectam beatitudinem nisi in eterna vita esse non posse.

Le. VIII.

Um ergo beati esse omnes homines volunt: si vix volūt perfecto et esse immortales volūt. Aliter enim beati esse non possunt. Denique et de immortalitate interrogati sicut et de beatitudine omnes eam se velle respondent. Sed quālibet quae beatitudo quae potest vocetur quae sit in hac vita quāvis imo vero fingitur: dū immortalitas despat. sine quae vera beatitudo esse non potest. Ille quippe beatus viuat (quod iam superius diximus et astruendo satis firmum) qui viuat ut vult nec male aliquid vult. Nemo autem male vult immortalitatem si eius humana capax est deo donante natura. Cuius si capax non est: nec beatitudinis capax est. Ut ei homo beate viuat: oportet ut viuat. Quem porro morientem vita ipsa deserit. Bea

Liber

ta vita cū illo manere que pōt? Cur autē dese-
rit aut nolentē deserit. pculdubio aut volen-
tem: aut neutrum. Si nolentē quō beata vi-
ta est: q̄ ita est in voluntate vt non sit in pore-
state: Lūq; beatus nemo sit aliqd̄ volendo
nec habendo: quāto minus est beatus q̄ nō
honore: nō possessione: nō qualibet alia re:
sed ipsa beata vita nolens deserit: qm̄ ci nul-
la vita erit? Unde et si nullus sensus relinq̄t
quo sit misera: p̄pterea em̄ beata vita disce-
dit: qm̄ tota vita discedit. Miser est tñ q̄ diu
sentit: quia scit se nolentē cōsumi: p̄pter qd̄
cetera et qd̄ p̄ceteris diligit. Nō igit̄ pōt vita
et beata esse: et nolentem deserere: quia bea-
tus nolens nemo fit: ac p̄ hoc q̄tomagis no-
lentem deserendo miserū facit. Si autē volē-
tem deserit: etiā sic quō beata erat: quā p̄ire
voluit qui habebat. Restat vt dicant neutz
esse in animo beati. id est. eum deserit a beata
vita: cū per mortē deserit tota vita: nec nol-
le: nec velle: ad vtrūq; em̄ parator equo ani-
mo consistere. Sed nec ista beata est vita: q̄
talis est: vt quē beatū facit: amore eius indi-
gna sit. Quō em̄ est beata vita quā nō amat
beatus? Aut quō amat: qd̄ vtrumvigeat: an
pereat indifferēter accipit? Nisi forte virtu-
tes quas p̄pter solā beatitudinē sic amamus
p̄suadere nobis audent: vt ip̄am beatitudi-
nem nō amem? Quod si faciunt: etiā ipsas
vtrūq; amare desistimus: quādo illā p̄pter quā
solam istas amauimus: nō amam? Deinde
quō erit: vera illa tam p̄fecta: tam exanima-
ta: tam eliquata: tā certa sententia: b̄tōs eē
oēs hoīes velle si ipsi qui iam beati sunt: bea-
ti esse nec nolunt nec volunt? Aut si volunt
vt veritas clamat: vt natura cōpellit: cui sū-
me bonus et imutabiliter beat⁹ creator indi-
dit hoc. Si volunt in quā beati esse qui beati
sunt: beati vtrūq; nō esse nolūt. Si autē beati
nō esse nolūt: proculdubio nolūt cōsumi et pe-
rire quod beati sunt: nec nisi viuentes beati
esse p̄nt. Nolūt igit̄ perire qd̄ viuūt. Immor-
tales ergo esse volunt: quicūq; vere beati v̄
sunt vel esse cupiunt. Nō autē viuūt beate: cui
nō adest qd̄ vult. Nullo modo igit̄ eē poterit
vita veraciter beata: nisi fuerit sempiterna.
Hanc vtrū capiat humana natura: quam tñ
desiderabilem confitef: non pua questio est.
Sed si fides assit que inest eis quibus dedit
pt̄tē iesus filios dei fieri: nulla questio est.

Job. j.

An eternitatē pax sit hūana nā. La. IX.
Elmanis quippe argumentatiōib⁹
b hec inuenire conātes: vix pauci ma-
gno p̄diti ingenio: abundantes

ocio: doctrinisq; subtilissimis eruditi: ad in-
dagandā solius anime immortalitatem pueni-
re potuerunt. Qui tñ anime beatā vitā nō in-
uenerūt stabilem. id ē verā. Ad miseras eā
quippe vite hui⁹ etiā post beatitudinem redi-
re dixerunt. Et q̄ eorū de hac erubuerūt sen-
tentia: et animā purgatā in sempiternā bea-
titudinē sine corpore collocandā putauerunt:
talia de mundi retro: sus eternitate sentiūt
vt hanc de anima sententiā suā ip̄i redargu-
ant. Qd̄ hic longū est demonstrare: sed in li-
bro duodecimo de ciuitate dei: satis a nobis
est q̄tū arbitror explicatū. Fides autē ista to-
tum hoīem imortalem futurū: qui vtrūq; con-
stat ex anima et corpore: et ob hoc vere beatū
nō argumentatione humana: sed diuina au-
toritate p̄mittit. Et ideo cū dictum esset in
euangelio: q̄ Iesus dederit potestatem fili-
os dei fieri his qui eū receperūt: et qd̄ sit rece-
pisse eum: breuiter fuisse expositum: dicēdo
credētib⁹ in nomine eius: quoq; modo filij
fierēt dei: cētq; adiūtū: q̄ nō ex sanguinib⁹
neq; ex voluntate carnīs: neq; ex voluntate vi-
ri: s̄ ex dō nati sūt: ne ista hoīm quā videm⁹ et
gestam⁹ in firmitas tantā excellentiā despe-
raret: ilico annexū est: et verbū caro factū est
et habitauit in nobis: vt a cōtrario suadere f̄
qd̄ incredibile videbat. Si em̄ natura dei fi-
lius p̄pter filius hominū misericordia fact⁹
ē hominis filius: hoc ē em̄: verbū caro factū
ē et habitauit in nobis hominibus: quāto est
credibili⁹ natura filios hominis: gratia dei
filios dei fieri: et habitare in deo: in quo solo:
et de quo solo esse possunt beati p̄cipēs im-
mortalitatis eius effecti: propter qd̄ p̄suadē-
dum dei fili⁹ p̄cipēs nostre mortalitatis es-
fectus est.

An alio modo omnipotens deus hominē
eternitati debuerit reformare q̄yt sibi deus
filius naturam vniret humanā. La. X

Es itaq; q̄ dicūt ita ne defuit deo
e modus alius quo liberaret homines
a miseria mortalitatis huius v̄vni
genitum filiū deū sibi coeternum hominem
fieri vellet induendo humanam animam et
carnem: mortalemq; factū. mortem perpeti-
parum ē sic reselleret: vt istū modū quo nos
p̄ mediatorē dei et hominū: hominē christum
Iesum deus liberare dignatur: asseram⁹ bo-
num et diuine congruum dignitati: verū eti-
am vt oīdam⁹ nō aliū modū possibile deo fu-
isse cui⁹ pt̄tati cūcta equalit̄ subiacēt. S̄ sanā
de nostre miserie cōuenientiōrē modū alium
nō fuisse: nec esse oportuisse. Quid enim tā

Job. j.

Ibidem

Ibidem

Ubi-ā

Ibidem

necessariū fuit ad erigendam spem nostram
mentesq; mortalitū cōditione ip̄is mortali-
tatis abiectas ab imortalitatis despatione li-
berādas: q̄ vt demonstraret nob̄ q̄ti nos p̄-
deret deus: q̄tūq; diligeret: Quid dō h̄ rei
tanto isto iudicio manifestius atq; p̄clari: q̄
vt dei filius imutabiliter bonus: in se manēs
q̄d erat: et a nob̄ et p̄ nob̄ accipiens q̄d nō erat
p̄ter sue nature detrimentū n̄m dignatus
est mire p̄fortiū p̄us sine villo malo suo merito
mala nostra p̄ferret: ac si iam credētib; q̄tum
nos diligit deus: et q̄d despabam; iam spanti-
bus dona in nos sua sine vllis bonis meritis
nostris: imo p̄cedentibus et malis meritis no-
stris in debita largitate p̄ferret: q; et ea q̄ dicū-
tur merita n̄a dona sunt eius. Ut enī fidel̄ p̄
dilectionē opetur: caritas dei diffusa est i cor-
dibus nostris p̄ sp̄m̄ctm̄ q̄ dat; est nob̄. Tūc
est aut̄ datus qm̄ est iesus resurrectione claris-
ficat;. Tūc enī eū se missurū esse p̄misit et mi-
sit: q; tūc sicut de illo scriptū est et ante p̄dictū
Ascendit in altū: captiuus aut̄ captiuitatē: dedit
dona hoib;us. Hec dona sunt merita n̄a: qui-
bus ad summū bonū imortalitatis et beatitu-
dinis puenimus. Lōmendat aut̄ in q̄t apl̄s ca-
ritatē suā dā in nobis: qm̄ cū adhuc peccato-
res essemus: xp̄us p̄ nob̄ mortuus est. Multo
magis iustificati nūc in sanguine: ne ip̄i: salui
erimus ab ira p̄ ip̄m. Adhuc addit et dicit. Si
enī cū inimici essemus recōciliati sum; deo p̄
mortem filij eius: multo magis recōciliati sal-
ui erimus in vita ip̄ius. Quos peccatores di-
xit p̄us: hos posterus inimicos dei. et q̄s p̄us
iustificatos in sanguine iesu xp̄i: eos posteri
recōciliatos p̄ mortem filij dei. Et q̄s p̄us sal-
uos ab ira p̄ ip̄m: eos postea saluos in vita ip̄i-
us. Nō ergo ante istam grām quoquo mō pec-
catores: sed in talibus peccatis fuimus vt ini-
mici essemus dei. Supius aut̄ quidē apostol;
nos peccatores et inimicos dei duobus idēti-
dem noibus appellauit: vno velut mitissimo:
alio plane atrocissimo dicēs. Si enī xp̄us cum
infirmi essem; adhuc iuxta t̄ps p̄ impijs mor-
tuus est. Quos infirmos eosdē impios nūc
cupauit. Leue aliquid videtur infirmitas: s;
aliqui talis est vt impietas nomine. Nisi tñ in-
firmitas esset medicū necessariū nō haberēt:
qui est hebraice iesus: grece sother. nostr̄ pau-
tem locutione saluator. Qd̄ verbū latina lin-
gua antea nō habebat s; habere poterat: sicut
potuit qñ voluit. Hec aut̄ apl̄i sn̄ia p̄cedēs vbi
ait. Adhuc cum infirmi essemus iuxta temp;
p̄ impijs mortuus est: coheret his duabus se-
quentibus quarū in vna dixit peccatores: in

alia inimicos dei: tanq̄ illis singulis reddide-
rit singula p̄ctōres ad infirmos: inimicos dei
referens ad impios.

Qua ratione in sanguine christi iustificen-
tur credentes: et quō in hoc sacramento toti;
trinitatis sit operatio.

La. XI

Ed quid ē iustificati in sanguine ip̄si
us: Que vis est sanguinis hui; obse-
cro: vt in eo iustificent credētes: Et
qd̄ est recōciliati p̄ mortē filij eius? Ita ne dō
cū irascere nobis de; pater: vidit mortē filij
sui p̄ nobis: et placat; est nobis: Nūquid q̄ filij
eius vsq; adeo nob̄ iam placatus erat: vt p̄ no-
bis etiā dignaret; mori: pater dō vsq; adeo ad-
huc irascebat: vt nisi filij p̄ nobis moreret; nō
placaret;. Et qd̄ est q̄ alio loco idē ipse doctor
gentiū. Quid inquit q̄ dicimus ad hec: Si de-
us p̄ nobis: q̄s cōtra nos: Qui pp̄rio filio nō
pep̄cit: s; p̄ nobis om̄ibus tradidit illum. Quō
nō etiā cū illo om̄ia nob̄ donauit: Nūquid nisi
iam placatus esset pater: pp̄rio filio nō p̄cens
p̄ nob̄ eū traderet;. Nōne videt; hec illi velut
aduersa esse sententia: In illa mori; p̄ nobis
filius: et recōciliat; nobis pater per mortē eius
In hac aut̄ tanq̄ p̄rio: nos dilexerit pater: ip̄e
p̄ter nos filio nō p̄cit: ip̄e p̄ nobis euz tradit
ad mortem. Sed video q; et antea pater dile-
xit nos: nō solū anteq; p̄ nobis filius moreret;
sed anteq; conderet mundū: ip̄o teste aposto-
lo qui dicit: Sicut elegit nos in ip̄o ante mun-
di constitutionē. Nec filius patre sibi nō p̄cen-
te pro nobis velut inuitus est traditus: quia et
de ip̄o dictū est. Qui me dilexit et tradidit se-
ipsum pro me. Om̄ia q̄ simul et pater et filius et
ambo: ū spiritus pariter et cōcorditer opant;
tamen iustificati sumus in christi sanguine: et
recōciliati sumus deo p̄ mortem filij eius. Et
quō id factū sit: vt potero etiā hic q̄tū satis vi-
debitur explicabo.

Roma. 8

Ephe. 1

Gal. 2

Quo merito homo traditus sit diaboli-
ce potestati.

La. XII

Quā iusticia dei i potestate diaboli
traditū est genus humanū: peccato
primi hominis in om̄es vtriusq; sex;
cōmunionē nascētes originaliter transeunte
et parētū primorū debito vniuersos posteros
obligante. Hec traditio prius in genesi signi-
ficata est: vbi cū serpenti dictū esset. Terram
manducabis: homini dictū est. Terra es et in
terrā ibis. Eo qd̄ dictū est: in terrā ibis: mors
corp̄is prenūciata est: quia nec ipsa; fuerat ex-
perturus si p̄mansisset vt factus est rect;. Q;
d̄o viuenti ait. Terra es: ostendit totū hoīem
in deterius cōmutatum. Tale ē enī: terra es:

Gen. 3

Ibidem

Ubi. 5

k

Gal. 5
Rom. 5

Job. 16
Ephe. 4

Rom. 5

Ibidem

Rom. 5

Ubi. 5

Liber

Scñ. 6. quale istud. Non pmanebit spūs meus in ho-
minibus istis qm̄ caro sunt. Tūc ḡ demōstra-
uit eū et traditū cui dictū fuerat terrā mādu-
cabis. Ap̄lus aut̄ ap̄tius h̄ p̄dicat vbi dicit. Et
vos cū essetis mortui delictis et peccatis ve-
stris in quibus aliqui ambulastis sc̄dm̄ seculū
mudi hui⁹ fm̄ p̄ncipē p̄tatis aeris. spūs huius
qui nūc opatur in filijs diffidētie: in qb⁹ et nos
oēs aliqui p̄uerfati sumus in desiderijs carnis
nostre: faciētes volūtatis carnis et affectionū
et eramus natura filij ire sic et cereri. Filij diffi-
dētie sunt infideles et quis h̄ non est an̄q̄ fide-
lis fiat. Quocirca oēs hoies ab origine s̄ p̄n-
cipe sunt potestatis aeris: qui opat̄ i filijs dif-
fidentie. Et qd̄ dixi ab origine: h̄ est qd̄ dicit a
peistolus natura et se fuisse et sicut ceteros. na-
tura sc̄z vt est deprauata pctō: nō vt recta cre-
ata est ab initio. Adodus aut̄ iste q̄ traditus ē
hō in diaboli p̄tate: nō ita debet intelligi: tāq̄
hoc deus fecerit aut fieri iusserit s̄ q̄ tm̄ p̄mi-
serit: iuste tm̄. Illo em̄ desēte peccantē: pcti
aucto: ilico inuasit. Nec ita sane de⁹ deseruit
creaturā suā vt nō se illi exhiberet deū crea-
ntem et viuificantē: et inter penalia mala etiam
bona malis multa p̄stantē. Hō em̄ p̄tinuit in
ira sua miserationes suas: nec hoīem a lege
sue p̄tatis amisit: qm̄ in diaboli p̄tate esse p̄mi-
sit. qz nec ip̄e diabolus a p̄tate oipotētis alie-
nus est: sic neqz a bonitate. Hāz et maligni an-
geli vñ malicijs s̄sisterēt vita: nisi p̄ eū q̄ vi-
uificat oīa: Si ḡ p̄missio peccatorū p̄ iram dei
iustā hoīem subdidit diabolo: p̄fecto remis-
sio peccatorū p̄ recōciliatiōem dei benignam
eruit hominem a diabolo

De cōsilio dei quo ei placuit vt p̄tās diabo-
li nō potētia: sed iusticia vinceret. La. XIII
On aut̄ diabolus potentia dei sed iu-
sticia supandus fuit. Hā qd̄ oipotē-
te potentius. Aut cui⁹ creature po-
testas: p̄tati creatoris p̄pari p̄t. Sed cū dia-
bolus vicio p̄uersitatis sue factus sit amator
potētie et desertor oppugnator: qz iusticie. sic
enim et homines eum tantomagis imitantur
q̄tomagis neglecta vel etiam perosa iusticia
potētie student: cuiqz vel adeptione letātur
vel inflammantur cupiditate: placuit deo: vt
p̄pter eruēdū homines de diaboli potestate
nō potentia diabolus sed iusticia vinceretur:
atqz ita et homines imitantes xpm̄: iusticia q̄-
rerent diabolū vincere nō potentia. Hō qz
potentia quasi mali aliquid fugienda sit: sed
ordo seruandus est quo prior est iusticia. Hā
quanta potentia potest esse mortalium. Te-
neant ergo mortales iusticiam: potentia im-

mortalibus debetur. Cui comparata quan-
talibet eorum hominum qui potentes vocā-
tur in terra: ridicula infirmitas inuenitur: et
ibi foditur peccatori fouea: vbi videntur ma-
li plurimū posse. Lantat autem iustus et dicit
Beatus hō quem tu crudieris dñe: et de lege
tua docueris eum. Ut mitiges ei a dieb⁹ ma-
lignis: dōec fodiat peccatori fouea. Quoniā
non repellet dñs plebez suam: et hereditatē
suam non derelinquet. Quoadusqz iusticia
cōuertatur in iudicium: et qui habet eā oēs re-
cto sunt corde: hoc ḡ tempe quo differt potē-
tia populi dei: non repellet dñs plebem suā
et hereditatem suam non derelinquet: quan-
talibet acerba et indigna ipsa humilis atqz in-
firma patiat: quoadusqz iusticia quā nunc ha-
bet infirmitas p̄iorum: conuertat̄ in iudicijs
hoc est iudicandi accipiat potestatem. Qd̄ iu-
stis in fine seruetur. cum precedentem iusti-
ciam ordine suo fuerit potentia subsecuta: po-
tentia quippe adiuncta iusticie: vel iusticia ac-
cedente potētie: iudiciariā potestātē facit.
p̄tinet aut̄ iusticia ad voluntatē bonā. Tūc di-
ctū est ab angelis nato christo: Gloria i excel-
sis deo: et in terra pax hoibus bone voluntat̄.
Potentia vero sequi debet iusticia: non p̄ci-
re. Ideo et in rebus sc̄dis ponit̄. i. p̄speris. Se-
cunde aut̄ a sequēdo sunt dicte. Lum em̄ bea-
tum faciant: sicut sup̄ius disputauimus: duc-
res bene velle: et posse q̄ velis: nō debet esse
illa peruersitas: que in eadez disputatiōe no-
tata est vt ex duabus rebus que faciunt bea-
tum posse quod velit homo eligat. et velle q̄
oportet: negligat. cum prius debeat habere
voluntatem bonam: magnā vero postea po-
testatē. Bona porro voluntas purganda est
a vitijs a quibus si vincit homo: ad hoc vincit
tur vt male velit: et bona iam voluntas eius
quod erit. Optandū est itaqz vt potestas nūc
detur. sed cōtra vicia: p̄pter que vincēda po-
tentes nolunt esse hoies: et volunt p̄pter vin-
cendos homines. Ut quid hoc. nisi vt vere vi-
cti falso vincant. ne sint veritate sed opinio-
ne victores. velit homo prudens esse: velit
fortis velit tempans: velit iust⁹ atqz vt hec ve-
racit̄ possit. potētiā plane optet atqz appetat
vt potens sit in seip̄o: et miro mō aduersus se
ip̄m p̄ seip̄o. Letera vero que bene vult: et tm̄
nō potest: sicut ē immortalitas: et vera ac ple-
na felicitas desiderare non cesset et patienter
expectet.

De omnium debito per nihil debentem
christo soluto.

Capitulum. XIII.

Ps. 23.

Ubi. 5.

Ubi. 5.

Luce. 2.

q
 Te est igitur iusticia qua victus e diabolus: Que nisi iusticia iesu xpi: r quō victus est: qz cū in eo nihil morte dignū inueniret: occidit eū tñ. Et vtiqz iustū est vt debitores q̄s tenebat liberi dimittātur in eū credētes que sine vllō debito occidit h̄ est q̄ iustificari dicimus in xpi sanguine: sic quippe in remissione pctōz n̄oz innocēs sanguis ille effusus est. Uñ se dicit in psalmis: in ps̄. 87. mortuis liberz. Solus em̄ a debito mortis: liber est mortu⁹. hinc r in alio psalmo dicit: que ps̄. 68. nō rapui tūc exoluebāt. rapinā volēs intelligi pctm̄: qz vsurpatū est p̄ra licitū. Uñ p̄ os etiā carnis sue sicut in euāgelio legitur dicit: Job. 14. Et ecce venit p̄nceps mūdi h̄: r in me nihil ueniet. i. nullū peccatū. s̄ vt sciant oēs inquit qz volūtatē p̄ris mei facio: surgite eam⁹ hinc Et p̄git inde ad passionē vt p̄ debitōz nob̄ qd̄ ip̄e nō debebat exolueret. Nunquid isto iure equissimo diabolus vinceret: si potētia cristus cū illo agere nō iusticia voluisset sed post posuit qd̄ potuit vt p̄s ageret qd̄ oportuit. id aut̄ illū esse opus erat r hōiem r deū. Nisi em̄ hō esset nō poterat occidi. Nisi r deus esset nō crederet nō uoluisse qd̄ potuit s̄ non potuisse qd̄ voluit. Nec ab eo iusticiā potētie prelatam fuisse: sed ei defuisse potētiā putarem⁹. Nunc vero hūana p̄ nob̄ passus est: qz hō erat: sed si voluisset etiā h̄ non pati potuisset: qz de⁹ erat. Ideo gratior facta est in hūilitate iusticia: q̄a possit si noluisse hūilitatē nō p̄peti tāta in diuinitate potētia: ac sic a moriēte tam potente nobis mortalib⁹ ipotentib⁹ r cōmēdata est iusticia r p̄missa potētia. h̄oz em̄ duoz vñū fecit moriēdo: alterz resurgēdo. Quid em̄ iusti⁹ q̄ vsqz ad mortē crucis p̄ iusticia puenire. Et qd̄ potētius q̄ resurgere a mortuis: r in celoz cū ip̄a carne in q̄ est occis⁹ ascēdē? Et iusticia ḡ p̄us: r potētia postea diabolū vicit. Iusticia scz qz nullū pctm̄ habuit: r ab illo iniustissime est occisus: potētia x̄o: qz reuixit mortu⁹: nunq̄ postea mortu⁹. S3 potētia diabolū vicissz ēt si ab illo si potuissz occidi q̄uis maior⁹ sit potētie ēt ip̄am mortē vincē resurgēdo q̄ vitare viuēdo. S3 aliū ē p̄p̄ qd̄ iustificamur i xpi sanguine: cū p̄ remissionē pctōz eruimur a diaboli potestate: h̄ ad id p̄tinet qd̄ a xpo iusticia diabolus vincit nō potētia. Ex infirmitate q̄p̄pe quā suscepit in carne mortali: nō ex immortalit̄ potētia crucifixus est xps̄: de q̄ tñ infirmitate ait ap̄lus. Qd̄ infirmū ē dei: forti⁹ ē hōib⁹ In q̄ sit diabol⁹ vict⁹ a xpo. La. XV. Qn̄ ē itaqz difficile videre diabolū victū: qñ qui ab illo occisus est resur

rexit. Illud est maius r ad intelligendū p̄fundius: videre diabolū victū qñ sibi vicisse videbat. i. qñ xpus occisus est. Tūc em̄ sanguis ille qñ eius erat qui nullū habuit oīno peccatū ad remissionē nostrōz suffus est peccatoz: vt qz eos diabolus merito tenebat: quos peccati reos cōditione mortis obstrinxit: hos p̄ eum merito dimitteret que nullius peccati reum imerito pena mortis affecit. hac iusticiā vicit r hoc vinculo vincit⁹ est fortis vt vasa ei⁹ eriperent: que apud eū cū ip̄o r angelis eius fuerūt vasa ire: r in vasa misericordie verterētur. h̄ec quippe vba ip̄ius dñi nostri iesu christi de celo ad se facta cū primū vocatus ē: narrat ap̄lus Paulus. Nam inter cetera q̄ audiuit etiā hoc sibi dictū loquit. Ad h̄ em̄ tibi apparui vt cōstituā te ministrū r testem eoz q̄ a me vides: quibus etiā p̄ eo tibi liberans te de pp̄lo r de gentibus in quas ego mitto te aperire oculos cecoz: vt auertant a tenebris r a potestate sathane ad deū: vt accipiant remissionem peccatorum r sortem que in sanctis: r fidem que in me est. Unde r exhortans idē ap̄lus credentes: r ad gratiarū actionem deo patri: qui eruit nos inquit de potestate tenebrarum: r transtulit in regnū filij caritatis sue: in quō habemus redemptionē in remissionē peccatorum. In hac redemptione tanq̄ precium p̄ nobis dat⁹ est sanguis christi: quo accepto diabolus non diratus est sed ligatus vt nos ab eius nexibus solueremur. Nec quēqz secum eorum quos christus ab omni debito liber in debite fuso suo sanguine redemissz peccatoz retribus inuolutum traberet ad se: cunde ac sempiternę mortis exirium: sed hactenus morerentur ad christi gratiam p̄tinentes: p̄cogniti r predestinati r electi ante cōstitutionē mundi quatenus p̄ illis ipse mortuus est christus: carnis tantum morte nō spiritus.

Ad quam vtilitatem fidelium reatorum mala que per originale peccatum sunt cōtracta: conuersa sint.

Capitulū. XVI.

q
 Clamuis enim r ip̄a mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit: tamē bonus eius vsus gloriosissimos martyres fecit. Et ideo non solū ipsa: sed omnia seculi huius mala dolores: laborēsqz hominū q̄ q̄ de peccatoz: r maxie de peccati originalis meritis veniant: vñ facta est r ip̄a vita vinculo mortis obstricta: r amen r remissis peccatis remanere debuerūt: cum quibus homo pro veritate certaret: et vnde exerceretur virtus fidelium: vt nouus

Liber

homo p testamentum nouum: inter mala hu
ius seculi nouo seculo prepetur miserā quā
meruit vita ista damnata sapienter tolerans
z q: finietur prudenter gratulans. beatitudi
nē vero quā liberata vita futura sine fine ha
bitura est fideliter z patieter expectans. Dia
bolus em̄ a dominatu z a cordibus fidelium so
ras missus: in quoz damnatione atq: infideli
tate: licet dānatus etiā ip̄e regnabat tantum
p conditione mortalitatis hui⁹ aduersari si
nif: q̄tum eis expedire nouit. De quo sacre
i. Cor. 10 littere psonant p os ap̄licum. Fidelis de⁹ qui
non pmittit vos tēptari supra id qd potestis.
sed faciet cum tēptatione exitum vt possit su
stinere. Profunt aut̄ ista mala q̄ fideles pie p
ferunt vel ad emendanda peccata: vel ad ex
ercendā pbandamq: iusticiam. vel ad demō
strandā vite huius miserā vt illa vbi erit be
aritudo vera atq: ppetua z desideret arden
tius z instantius inquirat. Sep circa eos ista
Roma. 8 seruant: de qbus ap̄lus dicit. Scimus qm̄ di
ligentibus deum omnia cooperatur in bonū
his qui scdm̄ ppositū vocati sunt sancti. Quā
quos ante presciuit z predestinauit pformes
fieri imaginis filij sui vt sit ipse primogenitus
in multis fratribus. Quos autem predestina
uit illos z vocauit. z quos vocauit. illos z iu
stificauit. Quos autem iustificauit ip̄os z glo
rificauit. Hoz pdestinator nemo cum diabolo
operabit nemo vsq: ad mortē sb̄ diaboli pote
state remāebit. Deinde sequit̄ qd̄ iā supra cō
memorauit. Quid ergo dicem⁹ ad hec? Si d̄s
p nobis: quis contra nos? Qui filio suo pro
prio non peccit: sed pro nobis omnibus tra
didit illum. Quomodo non z cum illo omnia
nobis donauit. Cur ergo non fieret mors xp̄i
immo cur non p̄missis alijs innumerabili
bus modis quib⁹ ad nos liberandos vti pos
set oipotens: ip̄a potissimū eligeret vt fieret:
vbi nec de diuinitate eius aliquid iminutum
est aut mutatu. z de humanitate suscepta tm̄
beneficij collatu est hoibus: vt a dei filio sem
piterno eodemq: hois filio mors tp̄alis inde
bita redderetur qua eos a sempiterna morte
debita liberaret: peccata nostra diabolus te
nebat z per illa nos merito figebat in morte.
Dimisit ea ille qui sua non habebat: z ab illo
inmerito est perductus ad mortem. Tantū
valuit sanguis ille vt neminem christo indu
rit: qui christum morte in debita: vel ad ip̄us
Rom. 5. occidit. Commendat ergo caritatē suā deus
in nobis: qm̄ cum adhuc peccatores essemus
christus pro nobis mortuus est. Abultromaḡ
iustificati nunc in sanguine ip̄i s: salui erim⁹

ab ira per ipsum. Iustificati inquit in sangui
ne ip̄ius. Iustificate plane in eo q a peccatis
omnibus liberati. liberati autem a peccat⁹ oī
bus: quoniā pro nobis est dei filius qui nullū
habebat occisus. Salui ergo erimus ab ira p
ipsum: ab ira vtiq: dei que nihil est aliud q̄ iu
sta vindicta. Non em̄ sicut hominis animi p
turbatio est ira dei: Sed illius ira est cui dicit
alio loco sancta scriptura. Tu autem domine
virtutum cū tranquillitate iudicas. Si ergo
iusta diuina vindicta tale nomen accepit eti
am reconciliatio dei que recte intelligitur ni
si cū talis ira finitur. Nec inimici eramus deo
nisi quemadmodū iusticie sunt inimica pec
cata: quibus remissis tales inimicie finim⁹
z reconcilian⁹ deo quos ip̄e iustificat. Quos
tamen etiā inimicos vtiq: dilexit: qm̄ quidem
proprio filio suo non pepercit: sed pro nobis
omnibus cum adhuc inimici essemus tradi
dit eum. Recte ergo apostolus securus adiu
xit. Si em̄ cū inimici essemus reconciliati su
mus deo per mortē filij eius p quam facta est
illa remissio peccator: multo magis reconci
liati salui erimus in vita ip̄ius. In vita salui q̄
per mortem reconciliati. Quis enim dubitat
daturū amicis vitam suam p quibus inimic⁹
dedit mortem suam. Non solū autem inquit
sed z gloriamur in deo p d̄m nostrum iesum
xp̄m per quem nūc recōciliatiōem accepim⁹.
Non solum ait: salui erimus: s̄ z gloriamur.
Nec in nob̄ in deo: nec p nos s̄ p d̄m n̄z ihm
xp̄m per quem nūc recōciliatiōem accepim⁹.
secundū ea que superius disputata sunt. De
inde subiungit ap̄lus. Propter hoc sicut per
vnum hominem peccatū in hunc mundū
trauit: z p peccatum mors: z ita in omnes ho
mines mors p̄transijt in quo omnes peccau
erunt zc. In quibus prolit̄ de duobus homi
nibus disputat: vno eodem p̄mo adam p cui⁹
peccatum in mortem tanq: hereditarijs ma
lis posterij eius obligati sumus. altero autē se
cundo adam: qui non homo tantum: sed etiā
deus ē: quo p nobis soluente quod non debe
bat a debitis z paternis z proprijs liberati su
mus. Proinde quoniam propter vnum illuz
tenebat diabolus omnes p eius vitiatāz car
nalem concupiscentiam generatos: iustū est
vt propter hunc vnum dimittat omnes p ip̄i
us immaculatam gratiaz spiritalē regene
ratos.

De his que per incarnationē christi sunt
collata credentibus. Lapi. XVII

¶ Vnt z alia multa que in christi incar
natione que superbis displicent: sa
lubriter intuenda atq: cogitanda sūt:

Sap. 12.

Rom. 8.

Ibidem.

Ibidem.

Quoniam
homo p
testamentum
nouum: inter
mala hu
ius seculi
nouo seculo
prepetur
miserā quā
meruit vita
ista damnata
sapienter
tolerans
z q: finietur
prudenter
gratulans.
beatitudi
nē vero quā
liberata vita
futura sine
fine ha
bitura est
fideliter z
patieter
expectans.
Diabolus
em̄ a domi
natu z a cor
dibus fide
lium so
ras missus:
in quoz da
mnatione
atq: infide
litate: licet
dānatus et
iā ip̄e reg
nabat tant
um p condi
tione mort
alitatis hu
i⁹ aduersa
ri sinif: q̄
tum eis ex
pedire nou
it. De quo
sacre
i. Cor. 10
littere pso
nant p os
ap̄licum.
Fidelis de⁹
qui non pm
ittit vos tē
ptari supra
id qd potes
tis. sed fac
iet cum tē
ptatione e
xitum vt p
ossit susti
nere. Profu
nt aut̄ ista
mala q̄ fide
les pie pfer
unt vel ad
emendanda
peccata: vel
ad exercen
dā pbanda
mq: iustici
am. vel ad
demōstran
dā vite hui
us miserā
vt illa vbi
erit beari
tudo vera
atq: ppetua
z desideret
ardentius
z instantius
inquirat.
Sep circa
eos ista
Roma. 8
seruant: de
qbus ap̄lus
dicit. Scim
us qm̄ dil
igentibus
deum omnia
cooperatur
in bonū his
qui scdm̄
ppositū vo
cati sunt
sancti. Quā
quos ante
presciuit z
predestina
uit pformes
fieri imagin
is filij sui
vt sit ipse
primogeni
tus in mult
is fratribus.
Quos autem
predestina
uit illos z
vocauit. z
quos vocau
it. illos z iu
stificauit.
Quos autem
iustificauit
ip̄os z glo
rificauit. H
oz pdestina
tor nemo
cum diabolo
operabit
nemo vsq:
ad mortē
sb̄ diaboli
potestate
remāebit.
Deinde se
quit̄ qd̄ iā
supra cōme
morauit. Q
uid ergo di
cem⁹ ad hec?
Si d̄s p no
bis: quis
contra nos?
Qui filio
suo proprio
non peccit:
sed pro no
bis omnibus
tradidit il
lum. Quom
odo non z
cum illo om
nia nobis
donauit. Cur
ergo non
fieret mors
xp̄i immo
cur non p̄
missis alijs
innumerabi
libus modis
quib⁹ ad nos
liberandos
vti posset
oipotens:
ip̄a potissi
mū eligeret
vt fieret:
vbi nec de
diuinitate
eius aliquid
iminutum
est aut mu
tatu. z de
humanitate
suscepta tm̄
beneficij
collatu est
hoibus: vt
a dei filio
sempiterno
eodemq: ho
is filio mors
tp̄alis inde
bita redder
etur qua eos
a sempitern
a morte
debita liber
aret: peccata
nostra dia
bolus tene
bat z per ill
a nos merito
figebat in
morte. Dim
isit ea ille
qui sua non
habebat: z
ab illo in
merito est
perductus
ad mortem.
Tantū
valuit sang
uis ille vt
neminem
christo indu
rit: qui
christum
morte in
debita: vel
ad ip̄us
occidit. Co
mmendat
ergo carita
tē suā deus
in nobis: qm̄
cum adhuc
peccatores
essemus
christus pro
nobis mort
uus est. Ab
ultromaḡ
iustificati
nunc in san
guine ip̄i s:
salui erim⁹

Quorum est vnum quod demonstratum est homini: quem locum haberet in rebus quas condidit deus: quando quidem sic deo coniungi potuit humana natura: vt ex duabus substantijs fieret vna persona ac pro hoc iam ex tribus se deo anima et carne: vt superbi illi maligni spiritus qui se ad decipiendum quasi ad adiuvandum medios interponunt: non ideo se audeant homini preponere: quia non habent carnem et maxime quia et mox in eadem carne dignatus est filius dei: ne ideo illi tanquam deos se colere persuadeant: quia videntur esse immortales. Deinde vt gratia dei in nobis sine vllis precedentibus meritis in homine christo commendaretur: quia nec ipse vt tanta vnitatem deo vero coniunctus vna cum illo persona: i. ipse homo assumptus: mox vt homo etiam deus filius dei fieret vllis est precedentibus meritis affectus. Sed ex quo esse homo cepit esse: ex illo est et deus vnde dictum est: Verbum caro factum est. Etiam illud est vt superbia hominis que maxime impedimento est: ne inhereatur deo per tantam dei humilitatem redargui posset atque sanari. Discatque homo quod longe recesserit a deo: et quod illi valeat ad medicinale dolorem quando per talem mediatorem redit qui hominibus et deus diuinitate subuenit: et homo infirmitate conuenit. Quod autem maius obedientie nobis preberetur exemplum qui per inobedientiam perieramus: quam deo patri deus filius obediens versus ad mortem crucis. Quod premium tante obedientie ubi ostenderetur melius quam in carne tantum mediatoris que ad vitam resurrexit eternam. Pertinebat etiam ad iusticiam bonitatemque creatoris: vt per eandem rationalem creaturam superaretur diabolus quam se superasse gaudebat: et de ipso genere venientem quod genere originis viciata: per vnum tenebat vniuersum.

De natiuitate domini ex maria virgine et spiritu sancto.

Capitulum XVIII

1. Thib. 2. p. Oterat enim utique deus hominem alium de suscipere in quo esset mediator dei et hominum: non de genere illius ad quem qui peccato suo genus obligauit humanum: sicut ipsum quem primum creauit non de genere creauit alicuius. Poterat ergo vel sic: vel alio quo vellet modo creare vnum alium quo vinceretur victor prioris: sed melius iudicauit vt de ipso quod victum fuerat genere assumere hominem deus: per quem generis humani vinceret inimicum. Et tamen ex virgine cuius conceptum spiritus: non caro: fides: non libido peruenit. Nec interfuit carnis concupiscentia per quam seminantur et concipiuntur ceteri: quod tra-

hant originale peccatum: sed ea penitus remississima credendo: non concubendo sancta est secundata virginitas: vt illud quod nascebatur ex propagatione primi hominis tantummodo generis non etiam criminis originem duceret. Nascebatur namque non transgressionis contagione viciata natura: sed omnium talium viciorum sola medicina. Nascebatur inquam homo nullum habens: nullum habiturus omnino peccatum: per quem renascerentur liberanda peccato qui nasci non possunt sine peccato. Quis enim carnali concupiscentia que in genitalibus membris bene vtatur castitas conugalibus: habet tamen motus non voluntarios quibus ostendit vel nullam se in paradiso ante peccatum esse potuisse: vel non talem fuisse si fuit: vt aliquando resisteret voluntati. Hinc autem illam talem esse sentimus vt repugnans legi mentis: etiam si nulla est causa generandi: stimulos ingerat: coeundi: vt si ei ceditur: peccando satietur: si non ceditur dissentiendo frenet. Que duo aliena fuisse a paradiso ante peccatum: dubitare quis possit. Nam neque illa honestas faciebat aliquid indecori: nec illa felicitas patiebatur aliquid impacatum. Spor-tebat itaque vt ista carnalis concupiscentia nulla ibi esset omnino: quando concupiebatur virginis partus in quo nihil dignum morte fuerat inuenturus: et eum tamen occisurus auctor mortis: auctoris vite morte vincendus. Victor primum adam et tenens genus humanum victus a secundo adam et amittens genus christianum: liberatum ex humano genere ab humano crimine: per eum qui non erat in crimine quousque esset ex genere vt deceptor: ille ab eo vinceret genere quod vince-rat crimine. Et hoc ita gestum est vt homo non extollatur: sed qui gloriatur in deo gloriatur. Qui enim victus est: homo tamen erat: et ideo victus est: quia superbe deus esse cupiebat. Qui autem vicit et homo erat et deus: et ideo sic vicit natus ex virgine: quia deus humiliter non quod alios sanctos regebat illum hominem: sed gerebat. Hec tanta dei dona et si que alia sunt que de hac re nobis et querere nunc et differere longum est: nisi verbum caro fieret: nulla essent.

Verbum caro factum est quod est christus Iesus et sapientie thesauros in se habeat et scientie.

Capitulum XIX

Ecce autem omnia que per nobis verbum caro factum temporaliter et localiter fecit et pertulit secundum distinctionem quam demonstrare suscepimus: ad scientiam pertinet non ad sapientiam. Quod autem verbum est sine tempore: sine loco: est patri coeternum et vbiusque totum: de quo si-

k 3

Job. 1.

Phil. 2.

1. Cor. 7.

2. Cor. 10.

Job. 1.

Liber

quifq̄ potest q̄tum potest veracē pferre ser-
monem: sermo ille erit sapiētie: ac p̄b. **Joh. 1.**
Uer-
bum caro factū qd̄ est xp̄us iesus: et sapiētie
thesauros habet et scientie. Nam scribēs apo-
Colo. 2. stolus ad collossenses: Uolo qm̄ vos scire in-
quit q̄tū certamen habeā p̄ vob: et p̄ his q̄ s̄
laodicie et quicūq̄ non viderunt faciē meam
in carne: vt cōsulerentur corda eoz: copulati in
caritate et in omnibus diuitijs plenitudinis in
tellectus ad cognoscendū mysteriū dei: qd̄ ē
xp̄us Iesus in quo sunt oēs thesauri sapiētie
et scientie dei absconditi. Quatenus nouerat
ap̄lus thesauros istos: q̄tum eoz penetraue-
rat et in eis ad q̄nta puenerat. quis potest nos-
1. Cor. 12. se? Ego tñ scdm̄ id qd̄ scriptum est. Unicuiq̄
aut̄ nostrū dat̄ manifestatio sp̄s ad vtilitatē
aliq̄ quidē datur p̄ sp̄m̄ sermo sapiētie: aliq̄ ser-
mo scientie scdm̄ eundē spiritū: si ita inter se
distant hec duo vt sapiētia diuinis: sciētia hu-
manis attributa sit rebus: vtrūq̄ agnosco in
Joh. 1. xp̄o et mecū oēs eius fideles. Et cū lego: xp̄us
caro factū est et habitauit in nobis: in verbo i-
telligo verbū dei filiū in carne agnosco verū
filiū hoīs filiū: et vtrūq̄ simul in vna p̄sona dei
et hominis ineffabili gratie largitate p̄iūctuz.
Ibidem. Propter qd̄ sequit̄ et dicit. Et vidimus gl̄am
eius: gl̄am quasi vnigeniti a patre plenū gra-
tie et veritatis. Si gr̄am referamus ad scienti-
am: veritatē ad sapiētiā: puto nos ab illa du-
arum istaz rerū distinctione quā p̄mendau-
mus nō abhorreere. In rebus em̄ p̄ temp̄ or-
tis: illa summa gratia est q̄ hō in vnitāte p̄so-
ne p̄iūctus est deo: in rebus vero eternis sum-
ma veritas recte tribuit̄ dei xp̄o. Vero idē
ip̄e vnigenitus a patre plenus gr̄e et veritat̄:
id actū est vt idē ip̄e sit in rebus p̄ nobis: tem-
poraliter gestis cui p̄ eandē fidē mūdāmur vt
cum stabiliter p̄templemur in rebus eternis
Rom. 1. Illi aut̄ p̄cipui gentiū philosophi qui inuisibi-
lia dei p̄ ea que facta sunt intellecta p̄spicere
potuerūt: tñ q̄ sine mediatore. i. sine homine
xp̄o philosophati sunt: quē nec venturū p̄phe-
tis: nec venisse ap̄lis crediderūt: veritatē des-
tinuerūt. sicut de illis dictū est in iniquitate.
Hō potuerūt em̄ in his rerū infimis constitu-
ti: nisi querere aliqua media p̄ que ad illa q̄ i-
tellexerūt sublimia puenirēt: atq̄ ira in dece-
ptores demones inciderūt p̄ quos factum ē:
Ibidem. vt immutarēt gl̄am in corruptibilis dei: in sil-
tudinem imaginis corruptibilis hoīs et volu-
crum et quadrupedū et serpentū. In talibus
em̄ formis etiā idola instituerūt siue coluerūt.
Scientia ergo nostra xp̄us est: sapia q̄ nostra
idem xp̄us est. Ip̄e nobis fidem de rebus tpa-

libus inserit: ip̄e de sempiternis exhibet veri-
tatem: p̄ ip̄m̄ p̄gimus ad ip̄m̄: tendim̄ p̄scien-
tiam ad sapiētiā: ab vno tamen eodemq̄ **Colo. 2.**
xp̄o nō recedem̄ in quo sunt omnes thesau-
ri sapiētie et scientie absconditi. Sed nūc de
scientia loquimur: post de sapiētia q̄tum ip̄e
donauerit locuturi. Hec ista duo sic accipia-
mus quasi nō licet dicere: vel istam sapiētiā
que in rebus humanis est: vel illam sciaz que
in diuinis: loquendū em̄ latiore cōsuetudine:
vtrāq̄ sapiētia: vtrāq̄ scientia dici p̄t. Mul-
lo mō tamen scriptū esset apud ap̄lm̄. Alij da-
tur sermo sapiētie: aliq̄ sermo scientie: nisi et
p̄p̄e singulis noibus hec singula vocaretur
de quoz distinctione nunc agimus.

**Feminem posse sine fide ad veram beati-
tudinem p̄uenire: Capitulū. XX**

**Am itaq̄ videamus quid sermo iste
i. plixus effecerit qd̄ collegerit quo p̄-
uenerit. Beatos esse se velle omniū**

**hoim̄ est: nec tamen omniū est fides: qua cor-
mūdante ad beatitudinem puenit. Ita sit vt
p̄ istam quā non omnes volūt ad illam tendē-
dum sit quā nemo possit esse qui nolit. Btōs
esse se velle omnes in corde suo vidēt: tanta-
q̄ est in hac re nature hūane p̄spiratio: vt nō
fallatur hō qui hoc ex animo suo de aīo conij-
cit alieno. Deniq̄ omnes id velle nos noui-
mus. Multi vero imortales se esse posse de-
sperāt: cū id qd̄ oēs volūt: id est beatos nullū
aliter possit: volunt tñ etiā imortales esse: si
possent: sed nō credēdo qd̄ possint: non ita vi-
tuunt vt possint. Necessaria ē ergo fides vt be-
atitudinē cōsequamur: oibus humane natu-
re bonis. i. et animi et corporis. Hanc aut̄ fide in
xp̄o esse diffinitā: qui carne resurrexit a mor-
tuis: non moriturus vltorius: nec nisi p̄ illum
quēq̄ liberari a diaboli dñatu p̄ remissionem
peccatorū. In cuius diaboli p̄tibus necesse est
miseram esse vitam: eandemq̄ p̄petuā: que
mors est potius dicēda q̄ vita: eadez fides ha-
bet. De qua et in hoc libro sicut potui p̄ spacio
tp̄is disputauit: cum iam et in quarto libro hui-
opus multa de hac re dixerim: sed ibi p̄pter a-
liud hic p̄pter aliud. Ibi scz vt ostenderem:
cur et quomodo xp̄us in plenitudine tempo-
ris a patre sit missus: p̄pter eos qui dicunt eū
quē missit: et eum qui missus est equales natu-
ra esse non posse. Hic autem ad distinguen-
dam actiuam scientiā a cōtemplatiua sapi-
entia: placuit quippe velut gradatim ascēden-
tibus in vtrāq̄ requirere apud interiorē ho-
minem quandam sui cuiusq̄ generis trinita-
tem: sicut prius apud exteriorē quesiuim̄.**

Colo. 2.

1. Cor. 12.

2. Cor. 3.
Act. 15.

Rom. 6.

Gal. 4.

vt ad illam trinitatem que deus est: p nostro modulo: si tamen vel hoc possimus saltez in enigmate: et per speculum contuendam exercitatio: in his inferioribus rebus mente veniamus. Huius igitur verba fidei quisquis i solis vocibus memorie comendauerit nesciens quid significant: sicut solent qui grece nesciunt greca verba tenere memoriter: vel latina similiter: vel cuiusq; alterius lingue qui eius ignari sunt. Nonne habent quandam in suo animo trinitatem: q; et in memoria sunt illi verborum soni: etiam qm inde non cogitat et in de formatur acies recordationis eius quando de his cogitat: et voluntas recordantis atq; cogitantis vtriusq; coniungit. Nullo modo tamen dixerimus istum cu hoc agit fm trinitatem interioris hominis agere: sed potius exterioris: q; id solum meminit et quando vult: q; tum vult intueri: quod ad sensum corporis pertinet qui vocatur auditus: nec aliud q; corporaliu reru: id est sonor: tali cogitatione imagines versat. Si autem qd verba illa significat teneat et recolat: iam quidam aliquid interioris hominis agit: sed non dum dicendus vel purandus est viuere fm interioris hominis trinitatem: si ea no diligit que ibi pdicantur: picipitur: pmittitur. Pote est em etiaz ad hoc tenere atq; cogitare vt falsa esse existimans: concetur etiam redarguere. Voluntas ergo illa que ibi coniungit ea que memoria tenebantur et ea que in acie cogitationis impressa sunt: implet quidam aliquam trinitatem: cum ipa sit trinitas: sed non fm eam viuatur: qm illa que cogitantur velut falsa non placeant. Lum autem vera esse credantur: et que ibi diligenda sunt diliguntur: iam fm trinitatem interioris hominis viuatur. Scdm hoc em viuunt quisq; quod diligit. Quomodo autem diliguntur que nesciuntur: sed tamen credunt. Nam questio ista tractata est in superioribus libris: et inuentu neminem diligere qd penitus ignorat: ex his autem que nota sunt diligit: quando diligit dicuntur ignorata. Hunc libru istum ita claudimus: vt admoneamus q; iustus ex fide viuunt: que fides p dilectionem operatur: ita vt virtutes q; ipe quibus prudenter: fortiter: temperanter iusteq; viuunt: omnes ad eandem referantur fidez. Non em aliter poterunt vere esse virtutes q; tamen in hac vita non valent tm vt aliquando no sit hic necessaria qualiuq; remissio peccatorum: que non fit nisi p eum qui sanguine suo vicit principem peccatoru. Ex hac fide et tali vita quecuq; notiones sunt in animo fidelio hominis: cum memoria continentur: et re-

cordatione inspiciuntur et voluntati placent reddunt quandam sui generis trinitatem. Sz imago dei de qua in eius adiutorio post loquimur: nondum in ipsa est: qd tunc melius apparebit cum demonstratu fuerit: vbi sit qd in futuro volumine lector expectet.

Explicit liber tertiusdecimus.

Incipiunt capitula libri quartidecimi.

- i Que sit hominis vera sapientia
 ii De fide que licet ad eterna pducatur: temporalis tamen est: et cu ad eternitatem ventum fuerit cessatura:
 iii Quid illud sit animi: in quo dei imago ppetua e: et eterne speo trinitatis
 iiij Q; natura anime etiam deformis et misere: nec vitam nec dei imaginez possit amittere.
 v An etiam puuloz metes nosse se pnt
 vi Q; mens hois sine cogitatione sibi met cospicua esse non possit.
 vii Q; aliud sit aliquid non nosse: aliud non inde cogitare
 viij De pncipali mentis: in quo intuenta est summe imago trinitatis
 ix An vtutes quibus ad eternitatem tenditur desinant: cu ad eterna pduxerit
 x De cognoscibilibus tpalibus quoz alia cognitionem nr am pueniunt: alia non pcedunt.
 xi An semp memoria pteritaz rext sit: an vero etiam pntium.
 xii Quas facultate mes ronalis obtineat: vt in eo dei imago resplendeat.
 xiii De reminiscetia in dei: cuius semp capax est mentis natura.
 xiiii Q; etia pua mens nec memoria sui caret: nec cogitatione: nec amore.
 xv De mutabilitate menti humane q; sit vt sicut misera facta est ex beata: ita beata possit esse ex misera
 xvi De reformatione metis ad imaginez dei et q; modis sps appellato diuisis assignetur naturis.
 xvij Quid sit inter regeneratione baptis mi et renouatione q; pficiat de die i diem in agnitionem dei.
 xviii Pposse etia hoiez corpe imagine dei accipi fm q; xbiu caro factu e: cuius i mortalitati oes sc i pformabuntur.
 xix Qua sui pte ho ad imagine et similitudinem dei factus sit ad quam proficere dorenouatur.